

MARKNADSDOMSTOLEN

DOM

2009:35

2009-11-17

Dnr B 10/08

SÖKANDE

Konsumentombudsmannen (KO),
Box 48, 651 02 KARLSTAD

MOTPART

Bahnhof AB (publ),
Box 6220, 102 34 STOCKHOLM
Ombud: advokaten W. D.,
W. D. Advokatbyrå AB,
c/o D., Tyra Lundgrens väg 5,
134 40 GUSTAVSBERG

SAKEN

Avtalsvillkor avseende prishöjningsklausul

DOMSLUT

1. Marknadsdomstolen förbjuder Bahnhof AB vid vite av sjuhundrafemtiotusen (750 000) kr att i avtal om telefoni eller bredband med konsument med bestämd bindningstid tillämpa nedanstående villkor eller väsentligen samma villkor.

- a) ”Bahnhof har rätt att omedelbart höja priset för tjänsten med upp till 10 procent av månadsavgiften utan att villkoren i övrigt för tjänsten förändras (ursprunglig bindningstid för kund gäller oavsett sådan prishöjning).”
- b) ”För att säkra kvaliteten på de tjänster vi levererar har vi valt att förbehålla oss möjligheten att i enstaka fall tillämpa en klausul om förhöjd prisförändring – avsikten är att generellt sett kunna hålla låga priser. Bahnhof kan därför höja priset upp till 100 procent (så kallad förhöjd prisförändring)...”
- c) ”Bahnhof äger vidare rätt att under löpande avtalsperiod ändra sina priser om ändringen orsakats av väsentligt ökade kostnader till följd av förhållanden som inte Bahnhof kan

Postadress
Box 2217
103 15 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 9

Telefon
08-412 10 30
E-post
mail@marknadsdomstolen.se
<http://www.marknadsdomstolen.se>

Telefax
08-21 23 35

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00 – 15:00

råda över och inte rimligen kan förutse, t.ex. beslut av myndighet, nya eller ändrade lagar och författningar eller höjda priser från underleverantörer och nätägare.”.

2. Marknadsdomstolen lämnar Bahnhof AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader utan bifall.

YRKANDEN M.M.

Konsumentombudsmannen (KO) har yrkat att Marknadsdomstolen vid vite förbjuder Bahnhof AB (Bahnhof) att vid erbjudande av bredband eller telefoni till konsument med bestämd bindningstid använda följande avtalsvillkor eller väsentligen samma villkor.

- a) ”Bahnhof har rätt att omedelbart höja priset för tjänsten med upp till 10 procent av månadsavgiften utan att villkoren i övrigt för tjänsten förändras (ursprunglig bindningstid för kund gäller oavsett sådan prishöjning).”
– punkten 10 andra stycket i standardavtalet från den 15 oktober 2006.
- b) ”För att säkra kvaliteten på de tjänster vi levererar har vi valt att förbehålla oss möjligheten att i enstaka fall tillämpa en klausul om förhöjd prisförändring – avsikten är att generellt sett kunna hålla låga priser. Bahnhof kan därför höja priset upp till 100 procent (så kallad förhöjd prisförändring)...”
– punkten 10 fjärde och femte stycket i standardavtalet från den 15 oktober 2006.
- c) ”Bahnhof äger vidare rätt att under löpande avtalsperiod ändra sina priser om ändringen orsakats av väsentligt ökade kostnader till följd av förhållanden som inte Bahnhof kan råda över och inte rimligen kan förutse, t.ex. beslut av myndighet, nya eller ändrade lagar och författningar, eller höjda priser från underleverantörer och nätägare.”
– punkten 10 andra stycket i standardavtalet från den 15 oktober 2008.

Bahnhof har bestritt KO:s yrkanden.

Bahnhof har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

KO har bestritt Bahnhofs yrkande om ersättning för rättegångskostnader.

De av KO påtalade avtalsvillkoren återfinns i domsbilaga 1-2.

BAKGRUND

Bahnhof erbjuder bredband och telefoni i s.k. öppna stadsnät.

KO granskade i början av 2008 Bahnhofs avtalsvillkor i standaravtal från 2006 (se 2006 års avtal punkten 10, *domsbilaga 1*). I samband därmed fann KO att Bahnhofs avtalsvillkor om

prishöjning var oskäligt och riktade i skrivelse till Bahnhof kritik mot villkoret. I sitt svar anförde Bahnhof att bolaget hade för avsikt att ersätta villkoret med ett nytt villkor om prishöjning. Det nya förslaget redovisades för KO som meddelade att KO ansåg att även det nya villkoret var oskäligt. Bahnhof bemötte KO:s kritik och vidhöll sin inställning.

KO utfärdade i september 2008 ett förbudsföreläggande mot Bahnhof avseende villkoret om prishöjning i standardavtalet från 2006. Bahnhof har inte godkänt förbudsföreläggandet men har med anledning av föreläggandet vidtagit en ändring av villkoret på så sätt att bolaget har infört det till KO tidigare ingivna och föreslagna villkoret om prishöjning (se 2008 års avtal punkten 10, *domsbilaga 2*).

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN

KO

De i målet aktuella villkoren finns i standardavtal från 2006 respektive 2008. Avtalen är riktade till privatpersoner.

I såväl 2006 års som 2008 års avtal framgår av punkten 6 att abonnemang på tjänsten löper med en fast initial bindningstid om 3 månader om inte annat har överenskommits. I punkten 9 i 2006 års avtal stadgades att priset är lägst det som gällde vid avtalets tecknande och därutöver kan tillkomma en "normal" eller "förhöjd prisförändring" under abonnemangets löptid. Av punkten 10 i samma avtal framgår att en normal prisförändring innebär att Bahnhof förbehåller sig rätten att omedelbart höja priset för tjänsten med upp till 10 procent och förhöjd prisförändring innebär att Bahnhof kan höja priset med 100 procent.

Konsumenten ska då informeras om prisförändringen senast 15 dagar innan ändringen träder i kraft. Konsumenten har rätt att skriftligen säga upp avtalet inom 15 dagar.

I avtalet från 2008 anges i punkten 10 andra stycket att Bahnhof under löpande avtalsperiod har rätt att ändra sina priser om ändringen orsakats av väsentligt ökade kostnader till följd av förhållanden som Bahnhof inte kan råda över och inte rimligen kan förutse, t.ex. beslut av myndighet, nya eller ändrade lagar och författningar, eller höjda priser från underleverantörer och nätägare. Vid prishöjning har konsumenten rätt att säga upp avtalet.

KO utfärdade den 26 september 2008 ett förbudsföreläggande angående prisförändringsklausulen, punkten 10 i 2006 års standardavtal, dvs. de förhållanden som rör nu aktuella yrkanden under punkterna 1 a) och 1 b). Vid tidpunkten för utfärdandet tillämpade Bahnhof alltför villkoret. Efter föreläggandet ändrade Bahnhof villkoret på så sätt att bolaget införde det villkor som framgår under yrkande 1 c), vilket KO dock dessförinnan hade meddelat Bahnhof att KO inte heller kunde godta.

Det är i målet fråga om två standardavtal, vilka båda är tidsbestämda. Den kortaste tiden är tre månader. Det har inte varit fråga om individuell förhandling och avtalen har masskaraktär.

Villkoret om prishöjning i standardavtalet från 2006 gav Bahnhof en synnerligen långtgående rätt att höja priset. Bahnhof behövde inte ens ange något skäl för att höja priset och konsumenten kunde inte säga upp avtalet i det fall som avsåg en höjning på 10 procent.

Villkoret i 2008 års avtal är mer nyanserat. I standardavtalet anges olika exempel på kostnadsökningar som kan berättiga Bahnhof till prishöjningar. Ett exempel är höjda priser från underleverantörer eller nätägare. För att sådana kostnader ska få övervältras på konsumenten krävs dock att de har sin grund i force majeure-betonade förhållanden, dvs. det ska vara fråga om en sådan situation som får anses utesluta möjligheten att fullgöra en avtalad prestation. Höjda priser från en underleverantör eller nätägare kan inte anses vara händelser av sådan karaktär, i vart fall är det som räknas upp i villkoret alltför vidsträckt. Ändring av lagar kan i alla fall inte anses vara av force majeure-karaktär. Genom att ange exempel på när prishöjningar får äga rum kan en konsument lätt bli vilseledd om vilka omständigheter som berättigar Bahnhof att höja priset. Bahnhof har inte heller någon klausul om att konsumenten har rätt till lägre pris för det fall priserna skulle sjunka med påföljd att det föreligger en påtaglig obalans.

Prishöjningsklausulen i 2006 års avtal var uppenbart oskälig och mycket skadlig för konsumentkollektivet. Avtalet var inte av individuell karaktär utan hade masskaraktär. För att förmå Bahnhof att upphöra med prishöjningsklausulen och inte återinföra den igen utfärdade KO ett förbudsföreläggande. Bahnhof ville emellertid inte godkänna detta. Om ett förbudsföreläggande inte skrivs på måste risken för en framtida överträdelse typiskt sett anses öka. Det skulle bli omöjligt för KO att utfärda förbudsförelägganden om det inte förelåg ett allmänintresse vid klara överträdelser enligt avtalsvillkorslagen. Ett förbud är således

påkallat från allmän synpunkt. Även om Bahnhof har upphört att använda villkoret kan en prövning av det ändå ske.

När det gäller avtalsvillkoret i 2008 års avtal så tillämpas det alltjämt och tvist råder om huruvida villkoret är otillbörligt eller inte. Ett förbud är således påkallat från allmän synpunkt.

Avtalsvillkoren är oskäligen enligt 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (AVLK).

Det kan tilläggas att det har förekommit en förhandling med Bahnhof om olika villkor. När det gäller pris föreslog Bahnhof en klausul som den i 2008 års avtal. KO meddelade emellertid i mars 2008 att KO inte heller kunde acceptera detta villkor. Bahnhof vidhöll dock sin inställning. Det nya villkoret infördes efter det att KO utfärdat förbuds föreläggandet, dock att ett utkast till det nya villkoret hade förevisats KO dessförinnan.

När det gäller yrkad ersättning för rättegångskostnader är det lagligen inte möjligt att erhålla sådan ersättning.

Bahnhof

Bahnhof meddelade KO redan den 28 februari 2008 att bolaget hade för avsikt att ta bort villkoret i 2006 års avtal med verkan fr.o.m. den 1 april 2008. Att så inte kom att ske berodde på att Bahnhof väntade på ett svar från KO på bolagets skrivelse. När sedan förbuds föreläggandet/skrivelsen mottogs från KO stod det att KO inte kunde se att ändringar hade vidtagits och att KO hotade med att gå till domstol. Bahnhof godtog emellertid KO:s ändringar och Bahnhof har sedan den 15 oktober 2008 tagit bort villkoret i standaravtalet från 2006.

Mot bakgrund av att villkoret sålunda har upphört kan ett förbud inte anses påkallat från allmän synpunkt eller annars ligga i konsumenternas eller konkurrenternas intresse. Enbart det förhållandet att Bahnhof har motsatt sig ett förbuds föreläggande från KO är inte ett tillräckligt skäl för ett förbud.

Det nya villkoret om förbehåll för prisändring i standaravtalet från 2008 är inte oskäligt. I villkoret anges tydligt under vilka förutsättningar en prishöjning kan komma ifråga. De förutsättningar som anges i villkoret innebär att det ska vara fråga om väsentliga kostnadsökningar som Bahnhof inte har kunnat råda över eller rimligen kunnat förutse. Dessa förutsättningar motsvarar de villkor som normalt ingår i en force majeure-bestämmelse. Någon otydlighet i villkoren som skulle ge sken av att Bahnhof skulle ha rätt att höja priserna vid normala prisändringar hos nätägare eller underleverantörer finns inte. Någon obalans i avtalsvillkoret på grund av avsaknad av prissänkingsförbehåll föreligger inte. Villkoret kan inte prövas enbart utifrån den skriftliga texten utan man måste se till det sammanhang som villkoret tillämpas i. I detta sammanhang är villkoret inte oskäligt.

Vidare måste beaktas att avtalen som träffas med kund endast har en fast avtalsperiod på tre månader.

Oaktat att Marknadsdomstolen har uttalat att det inte är möjligt att erhålla ersättning för sina rättegångskostnader i denna typ av mål anser Bahnhof med hänvisning till artikel 6 i Europeiska konventionen d. 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att det är fel att en part kan bli stämd av det allmänna utan att man har rätt till ersättning, om parten har rätt i sak.

BEVISNING

KO har som skriftlig bevisning åberopat Bahnhofs ”Allmänna Villkor för privatpersoner” med giltighet fr.o.m. den 15 december 2006 tills vidare och ”Allmänna Villkor för privatpersoner” med giltighet fr.o.m. den 15 oktober 2008 tills vidare.

På Bahnhofs begäran har partsförhör hållits med bolagets VD J. K. Bahnhof har som skriftlig bevisning åberopat en skrivelse från Konsumentverket/KO daterad den 26 september 2008 jämte därtill fogat föreläggande.

DOMSKÄL

Målet rör avtalsvillkor avseende avtal om telefoni och bredband och KO har gjort gällande att de aktuella avtalsvillkoren är oskäliga enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (AVLK).

Enligt 3 § AVLK ska Marknadsdomstolen, på talan av Konsumentombudsmannen eller näringsidkare, pröva om ett avtalsvillkor, som en näringsidkare använder när han erbjuder varor, tjänster eller andra nyttigheter till konsumenter, med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten. Om så är fallet, får Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor, om förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse.

Den marknadsrättsliga bedömningen enligt AVLK ska inriktas på om ett villkor typiskt sett är oskäligt mot konsumenten. Detta anses vara fallet bl.a. om villkoret, med avvikelse från gällande dispositiva rättsregler, ger näringsidkaren en förmån eller berövar konsumenten en rättighet och därigenom åstadkommer en sådan snedbelastning i fråga om parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, att en genomsnittligt sett rimlig balans mellan parterna inte längre föreligger. Frågan huruvida ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt ska avgöras på grundval av en samlad bedömning av parternas rättigheter och skyldigheter. Vid skälighetsbedömningen spelar också villkorens förhållande till tvingande lagstiftning stor roll. Ett avtalsvillkor som strider mot tvingande lag är regelmässigt att anse som oskäligt. Avtalsvillkor som strider mot tvingande allmänna rättsprinciper, utan att dessa framgår av lag, kan också förbjudas. Även sådana villkor som presenterats eller utformats på ett vilseledande eller oklart sätt, så att konsumenten inte kan förutse vilka konsekvenser villkoret får för honom, är normalt att anse som oskäliga enligt AVLK (prop. 1994/95:17 s. 64–65).

Genom AVLK har Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (direktivet) införlivats med svensk rätt. I artikel 3.3 i direktivet hänvisas till en vägledande, inte uttömmande, lista på villkor (direktivets villkorslista) som kan anses oskäliga, den s.k. villkorslistan. Villkoren i listan, som inte tagits in i lagen, är enligt förarbetena till AVLK typiskt sett att anse som oskäliga enligt AVLK i den mån de inte varit föremål för individuell förhandling (prop. 1994/95:17 s. 92–94).

Att ett påtalat villkor upphört att tillämpas utgör inte något hinder mot en prövning av dess skälighet (MD 2004:22).

KO har till stöd för att påtalade villkor är oskäligen anförts bl.a. följande. Standardavtalet från 2006 ger Bahnhof en synnerligen långtgående rätt att höja priset. Det anges inte ens vilka villkor som måste föreligga för att Bahnhof ska ha rätt att höja priserna. I standardavtalet från 2008 anges olika exempel på kostnadsökningar som kan berättiga till prishöjningar. Nämnda exempel kan inte anses vara händelser av sådan ingripande karaktär att de kan anses utgöra force majeure. Bahnhofs möjligheter till prishöjningar är långtgående. En kort avtalstid, som i detta fall, innebär mindre risk för näringsidkaren. Konsumenten kan vidare lätt vilseledas över vilka omständigheter som kan berättiga Bahnhof att höja priset. Därutöver föreligger en påtaglig obalans och en bristande ömsesidighet mellan parterna.

Bahnhof har invänt mot KO:s påståenden och framhållit att bolaget med verkan från den 15 oktober 2008 tagit bort de påtalade villkoren i 2006 års avtal. Mot denna bakgrund saknade bolaget skäl att godta KO:s förbuds föreläggande. Detta var dessutom för generellt och otydligt. Enligt Bahnhof kan ett förbud inte anses påkallat från allmän synpunkt eller annars ligga i konsumenters eller konkurrenters intresse eftersom liknande villkor inte förekommer på marknaden. Därtill kommer att Konsumentverket givit sken av att en domstolsprövning inte skulle ske om villkoren togs bort. Det påtalade villkoret i 2008 års avtal är enligt bolagets mening inte oskäligt.

Påkallat från allmän synpunkt

De i målet aktuella avtalsvillkoren återfinns i respektive avtal under rubriken ”Allmänna villkor för privatpersoner”. Villkoren får mot denna bakgrund anses ha masskaraktär och kan därför inte sägas ha varit föremål för individuell förhandling. Marknadsdomstolen finner därför att det är påkallat från allmän synpunkt att pröva de påtalade villkoren (MD 2005:10). Det förhållandet att Bahnhof har upphört att tillämpa villkoret i 2006 års avtal föranleder inte någon annan bedömning.

I fråga om de påtalade villkoren är oskäligen mot konsument gör Marknadsdomstolen följande bedömning.

Villkoren a) och b)

Villkoren utgör prishöjningsklausuler som tillerkänner Bahnhof rätt att dels omedelbart höja priset med upp till tio procent utan att villkoren för tjänsten i övrigt förändras (yrkande a), dels under vissa i avtalet angivna förutsättningar tillämpa en klausul om förhöjd prisförändring som innebär att priset i enstaka fall höjs med upp till 100 procent (yrkande b). Sist nämnda prisförändring ger kunden rätt att avsluta sitt abonnemang utan krav på återstående bindningstid.

I förarbetena till AVLK uttalas följande. Enligt Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal bör näringsidkaren inte kunna ges rätt till att ensidigt ändra villkoren utan giltigt skäl. Skäl ska finnas angivet i avtalet. Att den ena parten tillåts att ändra avtalsvillkoren efter eget bestämmande strider mot den grundläggande avtalsrättsliga principen att avtal ska hållas. Typvillkoret i punkten j) i den s.k. villkorslistan kan sägas spegla denna princip genom att ensidiga ändringar fordrar giltigt skäl för att ett avtalsvillkor härom inte ska riskera att bedömas som oskäligt. Motsvarande principer får anses gälla enligt svensk rätt (prop. 1994/95:17 s. 96–97).

Prisändringsklausuler har bedömts av Marknadsdomstolen i tidigare avgöranden (se bl.a. MD 1981:17). Domstolen har därvid uttalat bl.a. att som en grundläggande princip måste gälla att avtalade priser ska hållas och att utrymmet för prishöjningar därför bör förbehållas sådana höjningar som härrör från förhållanden vilka säljaren saknar möjlighet att råda över och som säljaren inte heller kan förutse. Vidare bör höjningar endast få ske vid kvalificerade kostnadsökningar.

Marknadsdomstolen finner att såväl villkoret a) som villkoret b) medger Bahnhof en oinskränkt rätt att ensidigt höja det avtalade priset. Villkoren strider mot den allmänna synen på prishöjningsklausuler som framgår av domstolens tidigare avgöranden. Villkoren är således oskäliga mot konsumenter. Det förhållandet att konsumenten såvitt gäller villkoret b) äger rätt att säga upp avtalet med anledning av prishöjningen medför inte någon annan bedömning.

Villkoret c)

I villkoret c) har angivits vissa exempel på fall då en prisförändring kan förekomma. Bahnhof har uppgivit att det är fråga om omständigheter som är av force majeure-liknande karaktär. J. K. har berättat bl.a. följande. Det förekommer fri konkurrens mellan de bolag som levererar tjänster i de öppna lokala stadsnäten som oftast ägs av kommunala monopol. Bolaget finns i 109 kommuner, vilka i avtalet benämns underleverantörer. När en kommun höjer priset måste bolaget ha möjlighet att följa med.

Enligt Marknadsdomstolens mening bör rätt till prishöjning endast kunna accepteras när kostnadsökningar beror på sådana omständigheter som är av force majeure-karaktär. När det gäller normala marknadsmässiga kostnadsrisker måste presumeras att säljaren kalkylerar med sådana vid prissättning och att säljaren därför närmast, åtminstone på kort sikt, bör bära kostnader av sådant slag (jfr MD 1974:13).

De omständigheter som räknas upp i villkoret kan inte till alla delar sägas vara begränsade till force majeure-betonade förhållanden, t.ex. ”höjda priser från underleverantörer och nätägare”. Ej heller omständigheter som ”nya eller ändrade lagar och författningar” eller ”beslut av myndighet” kan i alla förekommande fall anses falla inom ramen för force majeure. Villkoret är således alltför vidsträckt.

Avtalet innebär att Bahnhof hålls skadeslös vid eventuella prishöjningar av underleverantörer och nätägare samtidigt som en köpare av tjänsten inte har rätt att erhålla del av eventuella prissänkningar. Denna brist på ömsesidighet vad gäller konsekvenserna av ett ändrat kostnadsläge får anses innebära att en snedbelastning i fråga om parternas rättigheter uppkommer och att en rimlig balans mellan parterna inte är för handen (jfr MD 1978:29).

Det förhållandet att konsumenten kan säga upp avtalet medför inte att man på grund härav kan frånga principen om att ett avtals innehåll inte ska kunna ändras av ena parten eller att bedömningen av villkorets ensidighet uppvägs av nämnda möjlighet.

Vid ovan angivna förhållanden finner Marknadsdomstolen att villkoret är oskäligt.

Sammanfattningsvis är de påtalade villkoren oskäligen enligt 3 § AVLK och ett förbud är påkallat från allmän synpunkt. Bahnhof ska därför förbjudas att i framtiden använda villkoren a), b) och c) på sätt som framgår av domslutet.

Vite

KO har yrkat att ett förbud ska förenas med vite. Skäl att inte förena domslutet med vite saknas.

Rättegångskostnader

Vid denna utgång ska Bahnhofs yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas (se i fråga om rätt till sådan ersättning Marknadsdomstolens avgöranden MD 2009:21 med däri gjorda hänvisningar och MD 2009:30).

På Marknadsdomstolens vägnar

C H Fallenius

Ledamöter: Christer Fallenius, ordförande, Lars Borg, Jonas Häckner och Anders Stenlund.

Enhälligt

Sekreterare: Elisabeth Sundlöf